

Valerijan Žujo

**Gazi Isa-beg, utemeljitelj Sarajeva
IsaBegova Tekija, Zbornik radova I međunarodnog skupa
Obnova Isa-begove tekije u Sarajevu, 2-3 februara 2001.**

Isa-hegova vakufnama, najstariji pisani dokument osmanskog doba, koji se I odnosi na Sarajevo, ovjerena je pred sarajevskim šerijatskim sudom, kako je navedeno, u mjesecu džumade-l-ulu, hidžretske 866. godine (1462. godine nove ere). Vakufnama je, prema propisima i tadašnjem običaju, ispisana pred kadijom, a njena vjerodostojnost je potvrđena potpisima 18 svjedoka.

Samoga Isa-bega, zastupao je vojvoda Hoš Kadem, kojeg Dubrovčani u jednom aktu napisanom u junu 1461. godine zovu "vojvoda Aschadam de Vershbossania". Prvim mutevelijom imenovan je hodža Sinanudin Karamani. Tekst Isa-begove vakufname, ispisan je arapskim jezikom. Original ove isprave, izgubljen je, no postoje četiri vjerodostojna prijepisa. Jedan prijepis postoji u sidžilu sarajevskog kadije Seid Mustafe Salim efendije iz hidžretske 1254. ili 1838. godine nove ere: Ovaj prijepis tokom vremena ovjerilo je devet sarajevskih kadija. Vakufnama ne pominje mesdžid, prvu građevinu, koju je nakon podizanja konaka, dao izgraditi Isa-beg. Prvi je mesdžid imao drvenu munaru.

Prvi objekat obuhvaćen vakufnamom, podignut je na desnoj obali Miljacke, u neposrednoj blizini sadašnje brane na Bentbaši. Riječ je o Isa-begovoj zaviji, po kojoj je dobila ime jedna između najstarijih sarajevskih mahala. Po svemu sudeći ova Isa-begova zadužbina podignuta je iza 1457. godine, mada predanja bosanskih sufija kazuju da ona potječe još iz druge polovine 14. stoljeća. Postoji, naime, teza o prisutnosti islama i muslimana i prije osmanskog osvojenja sarajevskog kraja. U ranom osmanskom razdoblju zavije su imale višestruko značenje i ulogu.

U najkraćem, to je kompleks građevina, koji podrazumijeva dervišku tekiju, musafirhanu i imaret. U zaviji se prepliću duhovna i humanitarna funkcija.

Neki istoričari, arapski izraz zavija (zawiyya), prevode kao: "konačište u stilu tekije". Prvobitno, osnovno značenje riječi zavija, bilo je: ugao. Naime, u jednom bi uglu neke građevine bilo određeno mjesto za ćeliju, sobicu za derviša. Kasnije je uz ćeliju uređen i mali mesdžid. Vremenom bi neke zavije postajale kulturnim mjestima, zarad pobožnosti njenih stanovnika. Vjernici bi obilazili kabur (grob) "božijih ljudi" u zavijama i iskazivali im poštovanje ili tražili odgovore na pitanja i probleme, odnosno lijeka bolestima. Sasvim je razumljivo da je Isa-beg zaviju podigao na samom ulazu u staro selo Brodac, u neposrednoj blizini naselja poznatog kao Stara Varoš i Trgovišta, koje potječe još iz medijevalnog razdoblja. Prije podizanja karavan-saraja, naime, zavija je služila kao glavno konačište putnicima. Hazim Šabanović Isa-begovu zaviju smatra, u prvom redu tekijom. U tom smislu je i njegov prijevod vakufname iz 1462. godine, odnosno njena interpretacija. Drugi ugledni historičar, Hamdija Kreševljaković upravo isključuje tu mogućnost. On Isa-begovu zadužbinu u selu Brodac, smatra eminentno musafirhanom. Šejha, koji se u dokumentu o uvakufljenju pominje, izjednačava sa upraviteljem imareta i cijele zavije (šejhu-l-imaret). Mada ovo ne stoji izričito u Isa-begovoj vakufnami, Kreševljaković se poziva na Gazi Husrev-begovu vakufnamu iz 1531. godine, u kojoj je upravitelj imareta precizno naveden. U tom se dokumentu, dakle 47 godina od podizanja Isa-begove zavije, ova građevina i institucija, naziva musafirhanom, a ne tekijom. Godine 1582.,

hercegovački sandžak-beg Sinan-beg, uvakufio je u Čajniču jednu musafirhanu, koju takoder naziva zavijom. Iz nedvosmislenih navoda njegove zakladnice ovjerene kod šerijatskog suda sredinom džumade-l-ula hidžretske 990., odnosno 7. maja 1582. godine, moguće je zaključiti da nije riječ o tekiji, nego o musafirhani i pratećim zgradama, kao i kod Isa-begove zavije.

Isa-begova zavija, sastojala se od tri zgrade, jedne staje i ograđenog dvorišta. U zaviji su radili ovi službenici:

- šejh (po svoj prilici rijec je o upravitelju imareta, a ne o šejhu tekije);
- kuhar, koji je primao plaću od dva dirhema i pola dirhema za hljeb;
- vratar, koji je otvarao i zatvarao musafirhanu, te brinuo o inventaru;
- mutemed, čuvar magacina, sa plaćom od jednog dirhema dnevno, pola dirhema za hljeb i besplatnom hranom;

Sa istom plaćom, u musafirhani je bio i jedan službenik, koji je pripremao pšenicu za dnevne potrebe imareta.

Vakif, Isa-beg je odredio, da je njegova zavija, musafirhana, namijenjena muslimanskoj sirotinji, a da se hrana koja dnevno pretekne, dijeli siromašnoj djeci u gradu.

Naravno, važna funkcija je da bude dom i mjesto duhovnog usavršavanja derviša. Upravo prema odredbama vakufname, zavija služi "kao tekija, konačište siromašnim muslimanima, učenicima koji traže znanje, sejjidima (potomcima Muhameda alejhi selama, po takozvanoj "tankoj krvi", ratnicima i putnicima namjernicima)". Glavnom građevinom kompleksa Isa-begove zavije vremenom je postala mevlevijska tekija.

Stoljećima je zavija bila jedno između važnijih središta osmanskog Sarajeva. Osim djelovanja derviša i humanitarnih aktivnosti, u prostranoj bašči zavije održavani su esnafski teferiči, tzv. kušanme. Na tim skupovima, šegrti su postajali kalfama, a kalfe majstorima.

Kompleks je u više navrata stradao prilikom poplava, požara, ratova i društvenih pometnji. Temeljito je obnovljen 1890. godine. Rušenje zavije započeto je 1941. godine nakon uspostave Nezavisne države Hrvatske, a konačnu odluku o njenom uklanjanju donijele su gradske vlasti Sarajeva 1950. godine, a 1957. odluka je i izvršena.

Nakon posljednjeg rata pokrenuta je inicijativa za obnovu Isa-begove zavije, pa je 1. juna 1997. godine počelo iskopavanje na mjestu gdje je stajala zavija. Zarad brojnih grubih građevinskih zahvata na ovom lokalitetu kroz nekoliko decenija (rušenje tekije i ostalih objekata u njenoj blizini, nasipanje terena, gradnja saobraćajnice, nedavne gradnje, itd...), izgledi za obnovu, za rekonstrukciju zavije, objektivno, nisu veliki. Dosadašnja iskopavanja otkrila su više slojeva i temelje nekoliko građevina.